इलाम जिल्लामा प्रचलित लिम्बू लोकनाच धाननाच (यालाङ) को परिचय र विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस , इलाम नेपाली विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सुरेन्द्रकुमार सुब्बा
परीक्षा संकेत नं.१००२९
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग इलाम
२०६६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

नेपाली विभाग

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम

सुरेन्द्रकुमार सुब्बाद्वारा यस क्याम्पसको मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो बर्षको नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत ***'इलाम जिल्लामा प्रचलित लिम्बू लोकनाच धाननाच (यालाङ) को परिचय र विश्लेषण'*** शीर्षकको शोध-पत्रलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनको निमित्त स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति:

(.................................)	(....................................)	(................................)
(बुद्धिप्रसाद घिमिरे)	(चूडामणि रेग्मी)	(रामप्रसाद गुरागाँई)
सह-प्राध्यापक, विभागीय प्रमुख	सेवा निवृत्त सह-प्राध्यापक	उप-प्राध्यापक
	मेची बहुमुखी क्याम्पस	म.र.व. क्याम्पस, इलाम
	भद्रपुर, झापा	शोध निर्देशक
	बाह्य परीक्षक	

मिति:-२०६८/०१/१९

मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम, नेपाली विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनका निमित्त समूह २०६६, क्रमाङ्क १३ का श्री सुरेन्द्रकुमार सुब्बाले 'इलाम जिल्लामा प्रचलित लिम्बू लोकनाच धाननाच (यालाङ) को परिचय र विश्लेषण' शोध शीर्षक लिनु भएको हो । वहाँले मेरो निर्देशनमा अत्यन्त लगनशील भई यो शोधपत्र तयार पार्नुभएको छ । यसमा धाननाचको अध्ययन र विश्लेषण सफलता साथ प्रस्तुत गर्नु भएको हुँदा निर्देशकका हैसियतले म सन्तुष्ट छु । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग, महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम, त्रि.वि. समक्ष सहमति प्रस्तुत गर्दछु ।

फूलगाछी, निजी निवास
मितिः- २०६८/०१/१५

शोध- निर्देशक
रामप्रसाद गुरागाँई
उप-प्राध्यापक
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्यापस
इलाम

कृतज्ञाता- ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु उप-प्राध्यापक श्री रामप्रसाद गुरागाँईज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हो । विविध व्यस्तताका बीच मलाई आफ्नो अमूल्य समय दिई सजग र सचेत गराई समुचित मार्ग निर्देशन गरिदिनु हुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरुलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोध प्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधकार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्नु भएकोमा विभागिय प्रमुख सह-प्राध्यापक श्री बुद्धिप्रसाद घिमिरेज्यूप्रति पनि कृतज्ञ छु । शोधपत्र तयारीका क्रममा सहयोग र प्रेरणा दिनुहुने महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस नेपाली विभागका गुरुहरुप्रति पनि म श्रद्धा व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आवश्यक सामग्री, सल्लाह सुझाव तथा मार्ग निर्देशन समेत गर्नुहुने आदरणीय श्री मोहनसिंह थेवे, जीतवहादुर जवेगू, विष्णु तुम्वापो, अक्कलबहादुर थाम्सुहाङ, लालहादुर जवेगू, यामबहादुर योङहाङप्रति आभारी छु । मलाई सानै उमेरदेखि आजसम्म पढ्नका लागि प्रेरणा प्रदान गर्नुभई उचित वातावरण र पूर्ण रुपमा आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराई दिनुहुने श्रद्धेय दाजु सटेन्द्र जवेगूप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसरी नै कम्प्युटर टङ्कण गरी सहयोग गर्नुहुने भाउजु माया जबेगूप्रति आभारी छु ।

अन्त्यमा म यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङकनका लागि महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मितिः- **२०६८/०१/१५**

सुरेन्द्रकुमार सुब्बा
एम.ए.दोस्रो वर्ष
२०६५-२०६६
परीक्षा संकेत नं.१००२९

चिन्ह प्रयोग र सङ्क्षेपीकरण

चिन्ह	अर्थ
/	वा, र, अथवा
%	प्रतिशत
सङ्क्षिप्त रुप	पूर्ण रुप
इ.स.	इस्वी सन्
स्व.	स्वर्गीय
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
वि.सं.	विक्रम सम्वत
इ.पू.	इसा पूर्व
उ.मा.वि.	उच्च माध्यमिक विद्यालय
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
नि.मा.वि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
कि.मी.	किलोमिटर
डा.	डाक्टर

विषयसूची

पहिलो परिच्छेदः- शोध परिचय **१-५**

१.१. शोधशीर्षक १

१.२. शोधकार्यको प्रयोजन १

१.३. विषय परिचय १

१.४.शोध समस्या २

१.५. शोध कार्यको उद्देश्य २

१.६. पूर्वकार्यको विवरण र समीक्षा २

१.७. शोधकार्यको औचित्य र महत्व ३

१.८. प्राक्कल्पना ३

१.९. शोधकार्यको सीमाङ्कन ४

१.१०. सामग्री संकलन विधि ४

१.११. शोधपत्रको रुपरेखा ५

दोस्रो परिच्छेदः- लोकसाहित्यको परिचय **६-२५**

२.१. लोकसाहित्य र ललित साहित्यबीचको सम्बन्ध ९

२.२. लोकसाहित्यको विशेषता १०

२.३. लोकसाहित्यको विधा ११

२.३.१. लोकगीत १२

२.३.२. लोककविता १३

२.३.३. लोकगाथा १४

२.३.४. लोकनाटक १५

२.३.५. लोककथा १६

२.३.६. पहेली १७

२.३.७. उखान १८

२.३.८. टुक्का १९

२.४. लोकसाहित्यको अध्ययन पद्धति १९

२.४.१. वर्णनात्मक तथा ऐतिहासिक अध्ययन पद्धति २०

२.४.२. तुलनात्मक अध्ययन पद्धति २०

२.४.३. पुराकथामूलक सिद्धान्त २०

२.४.४. सौर्य सिद्धान्त २१

२.४.५. प्रसार सिद्धान्त २१

२.४.६. मानव शास्त्रीय अध्ययन पद्धति २१

२.४.७. ऐतिहासिक/भौगोलिक अध्ययन पद्धति २३

२.४.८. मनोवैज्ञानिक अध्ययन पद्धति २३

२.४.९. संरचनावादी संप्रदाय २३

२.४.१०. मार्क्सवादी अध्ययन पद्धति २४

२.४.११. साहित्यिक अध्ययन पद्धति २४

२.४.१२. सन्दर्भवादी अध्ययन पद्धति २५

२.५. लोकसाहित्यको विधाहरुबीच लोकनाचको अवस्थिति २५

तेस्रो परिच्छेदः- लिम्बू जातिको परिचय, इतिहास र संस्कृतिको संक्षिप्त चिनारी २८-७२

३.१. लिम्बू जातिको परिचय २८

३.१.१. शारीरिक बनावट २९

३.१.२. गुण/ स्वभाव ३०

३.१.३. जन्म र न्वारन ३०

३.१.४. लिम्बू समाज ३०
३.१.५. लिम्बू खाना/खुवाई पियाई ३१
३.१.६. अतिथि सत्कार ३१
३.१.७. भाषा, लिपी, धर्म ३२
३.१.८. लिम्बू गहना तथा पोशाक ३३
३.१.९. पेशा ३४
३.२. लिम्बू जातिको इतिहास ३४
३.३. लिम्बू जातिको संस्कृति ४२
३.१.१.लिम्बू पर्व वा चाडः- चासोक तङ्नाम ४३
३.१.२.बलिहाङ तङनाम ४६
३.१.३. यक्वा तङनाम (उभौली पूजा) ५१
३.१.४. केलाङ (च्याब्रुङ/ढोलनाच) ५४
३.१.५. हाक्पारे ५७
३.१.६. ख्याली ५८
३.१.७. सापोक चम्मेन (कोखपूजा) ६०
३.१.८. चाङ्वान लेक्मा (पानी छर्कने विधि) ६१
३.१.९. विवाह संस्कार ६४
३.१.१०. मृत संस्कार ६९
चौथो परिच्छेदः- इलाम जिल्लामा प्रचलित लिम्बू लोकनाच धाननाच (यालाङ) को परिचय र विश्लेषण ७३-११५
४.१. इलाम जिल्लाको परिचय ७३
४.२. लिम्बू लोकनाच धाननाच (यालाङ) को परिचय ७५
४.३. लिम्बू लोकनाच धाननाच (यालाङ)को उत्पत्तिगत ऐतिहासिक पृष्ठभूमि ७९

४.४. इलाम जिल्लामा प्रचलित लिम्बू लोकनाच धाननाच (यालाङ) ८४
४.४.१. ताम्राङ लाङ ८५
४.४.२. पारामा लाङ ९०
४.४.३. मजुर लाङ ९४
४.४.४. त्रिकिवा लाङ ९९
४.४.५. कसरक्पा लाङ १००
४.४.६. केम्वालाम लाङ १०३
४.५. धाननाचको विश्लेषण १०८
४.५.१. लिम्बू समाजमा धाननाच (यालाङ)को प्रभाव १०९
४.५.२. धाननाच (यालाङ) प्रति वर्तमान लिम्बू यूवा यूवातीहरुको धारणा १११
४.५.३. वर्तमान अवस्थामा धाननाच (यालाङ) ११२
४.५.४. धाननाच (यालाङ)को शैलीमा भिन्नता ११३
४.५.५. धाननाच (यालाङ) को फाइदा ११४
४.५.६. धाननाच (यालाङ) को बेफाइदाहरु ११५
पाँचौ परिच्छेदः- उपसंहार एवम् निष्कर्ष ११६-११७
५.१. उपसंहार एवम् निष्कर्ष ११६
५.२. सम्भाव्य शोध शीर्षकहरु ११८
५.३. सन्दर्भग्रन्थसूची ११९
५.४ परिशिष्ट १२०

पहिलो परिच्छेद
शोधपरिचय

दोस्रो परिच्छेद
लोकसाहित्यको परिचय

तेस्रो परिच्छेद
लिम्बू जातिको परिचय, इतिहास र संस्कृतिको संक्षिप्त चिनारी

चौथो परिच्छेद
इलाम जिल्लामा प्रचलित लिम्बू लोकनाच धाननाच (यालाङ) को परिचय र विश्लेषण

पाचौ परिच्छेद
उपसंहार एवम् निष्कर्ष